

Intervju med fröken Agnes Engel

f. 1875, Dalarö, dotter till lotsförman Carl Gustaf Engel, f. 1842, d. 1916, och Sofia Carolina Ekman, f. 1839, d. 1929.

Intervjun är gjord 1946 av Brita Stjernswärd.
Nordiska Muséet

Bild nr
A213-3

Tid
← 1946

Kategori / Plats
Persongalleriet

Motiv
Intervju

Samfärdsel

I min ungdom fick man följa med Gotlandsbåtarna, när man skulle till Stockholm, men då fick man gå ner till lotsstationen kl.4 -5 på morgonen, för man visste inte när de kom. Och så gick man ut på isen till båten och steg ombord. När det inte var is då gick de in till bryggan. Sedan gick båtarna till Nynäs i stället och då fick man åka med hästar till Stockholm härifrån. Det fanns tre åkare här som hade hästar. Man fick rasta en timme i Berga eller Länna på vägen, oftast i Länna vid gästgivaregården.

Tomthyra

Vår tomt, Baldersvägen 6, var ju friköpt men vi skulle lämna vissa kappar vete pr år till Berg på Smådalarö. Det kunde vi inte utan skulle betala vissa kronor om året. Mammans föräldrar, Ekman, ägde stugorna ovanför hotellet, det var s.k. lotstomt och skulle inte betala tomtören, men på 50 år var kontraktet. Mamma kom på hösten för att betala och då hade Wolgers sålt tomten till hotellet. Vi måste sälja stugorna för nedrivning för 500 kr., men de stå kvar ännu! Adlercreutz bodde i den stora stugan och vi bodde förstås i den lilla. Där fanns gamla kakelugnar, gröna med nischer. Vi hade en gammal jordbok för de ören som vi betalade till Wolgers. Lotstomterna skulle vara fria, pappa trodde det men mamma fick sedan betala 12-15 kr. om året. Justitiekansler Sjöberg bodde här i många år, men förr fanns det ingen här ute att rådfråga. Peter Berg på Smådalarö förlorade till Eriksson-Wolgers, som sedan ägde jorden i Dalarö, och båda dessa lurade folk och var besvärliga att ha att göra med.

Bostad

Mitt barndomshem var en stuga med tre rum på nedre botten och två vindsrum och så en sommarstuga. Det brann 1880, huset var byggt 12 år tidigare. Det byggdes upp igen 1881 av byggmästare Fagerlind, han ville bara bygga på höjden, så mamma sa att hade inte hon varit så hade vi nog haft en våning till. Sommarstugan var ett rum och kök och ett rum på vinden, där bodde vi när det andra huset var uthyrt. 1869 gifte sig föräldrarna, morföräldrarna bodde bakom hotellet och där bodde vi. Moster bodde Tegnergäddan 6 och där bodde jag när det brann första gången, jag var då fyra år. Man hade just inget finrum utan där man bor där var man, så det stod inget tomt rum. Mamma talade om när hon och hennes två systrar voro små att de hemma hos föräldrarna hade en gris och den tyckte mamma så mycket om och den var så fin, så den fick vara inne i köket, när det var kallt.

Det fanns en bod där den annars bodde. Jag minns att det blåste ganska mycket där på backen men vi hade syrenberså och häck som skyddade på den tiden.

Baldersvägen 6 hyrdes ut på sommaren och då flyttade vi upp till den lilla skära stugan hos mormor, där det stora huset var uthyrt till fru Adlercreutz i många år. I skära stugan var pianot med från Baldersvägen 6 och fröken Gerda Skogman kom och lärde mig spela. Det var ett Stavenovpianino. Vi hade också en sittsoffa, där jag låg, en chiffonnier, ett bord, stolar ett stort gammalt skänkskåp och en gustaviansk säng till föräldrarna. Mamma brukade göra i ordning någonting efter spelningen: ett glas vin, kaffe eller bär. Tänk, vad roligt vi hade, sa Gerda Skogman för några år sedan, när vi talade om den tiden. Vi bodde på nedre våningen i Baldersvägen 6 på vintern, tre rum och veranda hade vi och ett stort kök, 6 x 5 m. Doktor Tollander bodde hos oss i sex år, på övre våningen, även på vintern.

Hushåll

Kl. 8 åt vi gröt med mjölk, Kl. 10 frukost med kaffe, sill, fisk. Middag kl. 2 och kvällsmat kl.8. Pappa hade kronisk magkatarr, så vi fick mest ägg- och mjölkmat. Till middagen kl. 2 skulle det alltid vara soppa eller supanmat, som man sa; rysligt tråkigt att hitta på soppa 365 dagar om året. Efterrätten åts först och soppan sedan, bara ärtsoppan före. Efterrätten var mycket ofta pannkaka. Kaffe dracks vid 4-5 tiden. På kvällen åt vi sedan mjölgröt, som var som bomull kring hjärtat, den skulle kokas över en timme. Mamma hade en kräkla, som hon rörde med. Mjölk, smör och bröd fick vi till. Té tyckte båda föräldrarna om, så vi hade alltid te och skorpor. Hos andra bjöds man på kaffe, men pappa skulle vara försiktig, och därför dracks det te hos oss.

Hälsovård

Pappa var hos doktor Westerlund en gång. Jag hade någon nervsjukdom med kräkningar, så alla trodde jag hade ont i magen. Vi var t.o.m. hos Vingåkersdoktorn och han gav en dekokt, men jag tyckte inte det hjälpte. Westerlund bara tittade på mig och sa: "Flickan har nervsjukdom, hon har blivit skrämmd när hon var liten". Jag skulle hålla diet och så fick jag några droppar. Jag hade förstås blivit skrämmd vid eldsvådan vid Baldersvägen 6 år 1880.

Eldsvåda

Jag vaknade kl. 12 på natten av att det dånade så och sen vaknade mamma och så blev jag buret ut till en doktor Broman, som bodde hos Sjögrens bredvid oss. Det påstods att det var anlagt hos oss, men det var ju inte polisundersökning som nu. En spågumma i gamla stan i Stockholm gick jag till en gång, hon bara pratade men beskrev precis vårt gamla hem och hur det var nu, hon sa: "Kom igen så ska jag beskriva vem som gjorde det." Men jag tordes inte, för man hade ju sina misstankar.

Inventarier

Baldersvägen 6 brann igen i fjor och då förlorade jag allt vad jag hade kvar av föräldrarnas och morföräldrarnas hem. Förgyllda speglar med överstycken som var blå målade med rosor hade jag från mormors hem. En stor förgylld golvspegel, som jag har här i mitt nuvarande hem, är från sommarstugan vid Baldersvägen. En gammal klaff hade jag som var från 1751, den var svart med guld. Hörnskåp hade vi i lilla stugan och ett bord med marmorskiva, men det slogs sönder, när det skulle bärgas.

Sport

Många ungdomar voro vi som var jämnåriga. Jag minns när vi hade barnkalas på vintrarna och åkte kälke. Vi åkte "sloder", det var små låga kälkar som vi band fast i långa rader och sist satt alltid jag med pappas stora skovel och styrde. Vi åkte i backen vid Baldersvägen, genom Törnrosgården och genom en gård till, styrde genom grindhålen och åkte ner på sjön. Skridsko åkte vi och slängkälke, när det var is på Vadviken.

Umgänge

I Törnrosgården bredvid oss där var de fem syskon och de hade alltid så roligt och jag bad så mycket att få gå in dit; det fick jag helst inte men den ena av flickorna fick gå in till mig, hon var jämnårig med mig och jag var ju ensamt barn. Vi spelade alltid Svarte Petter. Törnros var vid telegrafan. Föräldrarna umgicks inte men vi barn. Farbror Törnros bodde i lilla boden på somrarna och barnen i sommarstugan nedanför medan den stora stugan hyrdes ut.

Och så var det Dahlströmarna, mina kusiner, en pojke och en flicka. Ja, vi var en hel ruka. "Vackra lotsen" kallades Dahlström, han såg mycket bra ut. Farmors gård nere vid sjön, det är den som nu har två nya gulmålade flyglar, den ägs nu av mitt kusinbarn, fabrikör Engel i Motala och hans fru f. Tidstrand. Han har Engelfabriken i Motala som gör filter och sängkläder. Ovanför farmors tomt är en gammal lotstomt och bredvid farmors ner till sjön det var Uttermanska stugan, han var murare. Farfar var lots. Tullvaktmästare Sjöblom bodde ovanför igen, ett gammalt rött hus med ny tillbyggd veranda. De kunde bli ganska osams ibland, när de bodde så tätt.

Jag kan inte påminna mig att vi hade annat än lotsarna som vi var med. Sjögrens här uppe vid telegrafan, han var kommunalpamp och skolråd och fru Sjögren finströk och hade bykstuga och mangelbod vid Wallinplan i de två numera övergivna bodarna vid Birkavägen. Sommargästerna hade ju alltid så mycket vita blusar och pipade kragar på den tiden. Sjögrens hade stora kalas och där var alltid så trevligt. "Tullarna" var nog inte riktiga Dalaröbor utan mera inflyttade grejor.

Fru Wahlström, f. Dahlgren, hennes man var lots och kunde dansa engelska som ingen annan, flätade benen. Man spelade kort och dansade. Spel-Nisse spelade fiol, francaise och polonaise var de gamla hederliga danserna, som vi dansade. Utav att jag var ensam så fick jag vanligtvis följa med på de äldres bjudningar, vi hade nog en liten jungfru men föräldrarna ville inte lämna mig hemma. Det var så lustigt på kalasen och de hade ju alltid så mycket mat till supéerna. Till efterrätt brukade det vara blamangé eller "giftas" (snömos). Till det stekte man äpplen i ugnen, tog ur dem och blandade innanmätet med socker och rörde så det stod som skum. Man åt kakor till.

Hushåll

Mamma gjorde kransar av maräng i blecklådor, så man hade att ta av under vintern. Vi hade inte gris men det köptes en halv på hösten och gjordes korv, mammas hackkorv var så god, det fick vi till frukost. Det saltades mycket men hemma röktes inte så mycket kött för pappa tålde det inte. Fårkött saltades och fisk och ål. Strömning och torsk stektes på eldtång på glöden i kakelugnen. Vi brukade ta hem i bal kaffe och en säck mjöl, rågsikt. Rätt som det var kunde det komma någon lots och då fanns ju inga pensionat eller sådant utan då fick de komma hem till oss. Så man skulle ha mat till dem. Från Landsort kom de ofta. Likadant togs lotsarna här emot när de kom till Landsort. En dag sa pappa till mamma: "Jaha du, nu får du ta emot generaldirektören och hans fru." - "Nej, det finns inte möjligheter, jag har ingenting att ge dom" sa mamma. Men de kom och de fick äta vad som fanns och ligga i mitt s.k. rum. Gästgivaregården var inte uppeldad om man inte visste att det skulle komma någon. Jag minns att generaldirektörens voro kvar sedan dagen efter också och de var så nöjda. Det söps mycket förr, en kagge kostade ju inte mycket.

Lotsar

Lotsarna fick gå hem från Stockholm, när de hade lotsat en båt in. Min far har gått den vägen många gånger, det är 4 mil. Min faster var gift med lotsen Eklund och han köpte en gång en amerikansk gungstol till henne i Stockholm och han **bar** den hem från stan.

"Faster Karlsson" var en lotsänka som bodde på tomten ovanför farmor, som också var änka, de voro båda mycket kyrksamma och mycket goda vänner. En söndag hade "faster Karlsson" varit i kyrkan och träffade på eftermiddagen farmor och sa: "Hör du, Carolina, du var inte i kyrkan i dag, du." - Nej, sa farmor, det var jag inte, men du kan väl tala om för mig vad prästen sa." - "Nej, aldrig ett ord kan jag tala om vad det var han sa, men bra var det", sa faster Karlsson.

Öknamn

Provisor Stenström vid apoteket här hade en fru som var hög av sig och hon såg just aldrig sådana här människor som vi. "Stenskvättan" hade fiskar Sandberg sagt om henne så mannen hörde det. Sandberg stämdes och fick betala 10 kr. Samma dag kom fru Stenström in till handlaren, när Sandberg höll på att handla och då sa Sandberg till handelsmanen: "Kramsfågeln är dyr i dag. Jag fick betala 10 kr. för en stenskvätta!"

Segling

Jag tålte inte sjön, när jag var ung, fast jag var ju ute jämt. En kusin till mig ville bli sjöman men kunde inte. Rodd var han ju van vid men det gick inte alls, när han kom ut riktigt sjön och skulle upp i riggen.

Samfärdsel

Här ordnades lustfärder med båt förr i världen till Landsort, Sandhamn och andra platser. Ja, det var så trevligt förr, nu är det inget trevligt längre. För 25 öre fick man fara till Stockholm på båtarna för att konkurrera med Saltsjöbadsbanan. Sedan ha bussarna konkurrerat ut båtarna. "Fångvagnen" kallades den första bussen som körde härifrån till stan med skynken omkring.

Bad

Vi gick och badade i badhuset och skulle lära oss simma, mina kamrater och jag. Fröken Elsa Norselius var den som började bada. strandbad i Schweizerdalen. Det var på 90-talet och vi tyckte det var förskräckligt. 13 - 14 år var jag då vi skulle bada, det var så kallt, så jag fick springa till Vadet och tillbaka för att hålla mig varm. Sedan har jag aldrig badat.

Bebyggelse, invånare

I gamla Blombergiska stugan, Wallinvägen 8, bodde justitiekanslern Sjöberg hos en gumma som kallades för "Petig Gnäll" för hon var så gnällig. Där bodde också riksbankschefen Roth, han hyrde där innan Sjöberg.

På Sjöbo bodde en lots som hette Eklund, han var släkt med "Eklunds udde". Baldersvägen 38, där bor fru Wahlström, f. Dahlgren, hon är 80 år nu och hennes föräldrar hade den tomt.

Där Dalarökonditoriet nu är var förr ett staket och utanför det stod sofforna, de s.k. skvallerbänkarna. Där satt alltid en massa herrar. Kyrkeken var anslagstavla. Kallbadhuset vid Strandvägen ruttnade ner och togs bort. Hotellet skulle underhålla det men gjorde det inte.

Båt

Båt har jag inte längre, för det finns ingen som någonsin har tid att göra något åt Dalaröborna, det är alltid bara åt Stockholmarna, och jag kan inte tjära själv. Schweizerdalen med dansbana, den trevliga idyllen är borta, och inga promenadvägar finns det längre allt är privata tomter och på öarna här ute kan man inte gå i land, för det är privattomter över allt.

Yrke

Jag gick igenom seminariekurs i handarbete vid seminariet i Stockholm och har varit 31 år vid Atheneum för flickor och Handarbetets Vänner.

Jul

Vad det var roligt att komma hem på jularna. Nya fina trasmattor på golvet och det luktade gott över allt. Man hade alltid dubbla omgångar mattor förr och lade på de finaste, när det var helg, sedan kom de gamla igen. Det gav en sådan helgstämning det där att hela huset liksom kläddes till fest. På julafton åt vi fisk till middag och gröt på kvällen.

Födelsedag

Men en sak tyckte jag var tråkig: jag har födelsedag på julafton och aldrig blev jag firad för mamma hade aldrig tid den dagen. "Du är inte född än" sa hon när jag på julaftons morgon undrade om hon inte skulle gratulera mig. "Ja men kl. 2 då" försökte jag." "Då har jag inte tid för middagens skull" sa mamma. Och aldrig att jag blev firad eller gratulerad heller!

Sommargäster

Riddarhussekreteraren Stuart och justitiekanslern Sjöberg hade båt ihop och Eriksson var med dem. Eriksson var faktotum (*manlig ensam tjänare*) åt Julia Håkansson på Jutholmen. Om de båda herrarna sa Eriksson: "Den där rikskanslern tycker jag om, men den där Stuart tycker jag inte om: rädd på sjön och högfärdig på land."

Bostad

Villorna voro i allmänhet vinterbonade på nedre botten och hade kakelugnar där och där bodde ägarna själva på vintern, men inga eldstäder fanns i andra våningen utan där var s.k. kallrum, och inga innanfönster. Timmerstugorna voro inte varmare.

Framför Ekmanska tomten vid Lokevägen låg förr en liten stuga, som nu är riven, och där bodde två gummor som också hette Ekman liksom mormor, men de var inte släkt. De bodde bara i köket och på andra sidan farstun hade de ett finrum, men de hade alltid så fint och prydligt i sitt kök, och utanför hade de en täppa med en berså.

Skollärare Hammarström bodde där Övre och Nedre Tegnervägarna gå ihop i den stugan där de nu hålla på att bygga om och de tar visst bort bakugnen. Hans fru bakade. Nu bo de i Stocksund, hans fru är barnfödd där.